శ్రీమద్భగవద్గీత

అథ తృతీయోధ్యాయః

కర్మయోగః

అర్జున ఉవాచ:

1. జ్యాయసీ చేత్ కర్మణస్తే మతా బుద్ధిర్జనార్దన!|

తత్కిం కర్మణి ఘోరే మాం నియోజయసి కేశవ!||

అర్జునుడు అడిగాడు- జనార్దనా! కర్మకంటే జ్ఞానమే శ్రేష్ఠమనేది నీ అభిప్రాయమైతే, నన్ను ఈ హింసాత్మకమైన కర్మను చేయమని ఎందుకు ప్రోత్సహిస్తున్నావు?

2. వ్యామిశ్రేణేవ వాక్యేన బుద్ధిం మోహయసీవ మే|

తదేకం వద నిశ్చిత్య యేన శ్రేయోహమాప్నుయామ్||

నువ్వు అయోమయమైన వాక్యాలతో నా మనస్సును భ్రాంతిలో పడవేస్తున్నావు. అందుచేత ఈ రెండింటిలో నేను దేని చేత శ్రేయస్సును పొందగలనో, నీవే నిశ్చయముగా చెప్పు.

శ్రీభగవానువాచ:

3. లోకేస్మిన్ ద్వివిధా నిష్ఠా పురా ప్రోక్తా మయానఘ!|

జ్ఞానయోగేన సాంఖ్యానాం కర్మయోగేన యోగినామ్||

భగవంతుడు చెప్పాడు - పాపం లేనివాడా! సృష్టియొక్క ప్రారంభంలో ఈ జగత్తులో జ్ఞానాధికారులైనవారికి జ్ఞానయోగాన్ని ఉపదేశించాను. నిష్కామకర్మయోగులైనవారికి, కర్మయోగాన్ని, రెండు రకాలైన నిష్ఠలతో వేదాలలో చెప్పాను. ఆ రెండూ ఒక దానిని మరొకటి బలపరుస్తాయి. వేరు వేరు కావు. చిత్తశుద్ధి పొందనివారికి కర్మయోగం కావాలి. చిత్తశుద్ధిని పొంది జ్ఞానభూమికలను అధిరోహించేవారికి జ్ఞానయోగం కావాలి. అందువల్ల ఈ రెండింటిలో ఏది గొప్పది? అనే ప్రశ్నకు అవకాశమే లేదు.

4. న కర్మణామనారంభాత్ నైష్కర్మ్యం పురుషోశ్నుతే|

న చ సన్న్యసనాదేవ సిద్ధిం సమధిగచ్ఛతి||

పురుషుడు కర్మలను ఆచరించకుండా, నైష్కర్మ్యమును అనగా జ్ఞానాన్ని పొందలేడు. చిత్తశుద్ధి లేని కర్మత్యాగముతో మోక్షము సిద్ధించదు.

5. న హి కశ్చిత్ క్షణమపి జాతు తిష్ఠత్యకర్మకృత్|

కార్యతే హ్యవశః కర్మ సర్వః ప్రకృతిజైర్గుణైః ||

కర్మ చెయ్యకుండా ఎవడూ ఒక్క క్షణమైనా ఉండలేడు. అందరూ మాయ నుండి పుట్టిన సత్త్వము, రజస్సు, తమస్సు అనే గుణాలకు లోబడి తమ కామ్యకర్మలను చేస్తూ, వారే తమ కర్మఫలాలకు బాధ్యులవుతున్నారు.

6. కర్మేంద్రియాణి సంయమ్య య ఆస్తే మనసా స్మరన్|

ఇంద్రియార్థాన్ విమూఢాత్మా మిథ్యాచార స్స ఉచ్యతే||

ఏ మూఢుడు కేవలం కర్మేంద్రియములను నిగ్రహించి, మనస్సుతో ఇంద్రియ విషయవాంఛలను స్మరిస్తూ ఉంటాడో, అతనిని కపటి అని దూషిస్తారు.

7. యస్త్వింద్రియాణి మనసా నియమ్యారభతేర్జున!|

కర్మేంద్రియైః కర్మయోగం అసక్తః స విశిష్యతే||

కానీ, ఎవడైతే వివేకముతో కూడిన మనస్సుతో జ్ఞానేంద్రియములను నియమించి, అనాసక్తుడై కర్మేంద్రియములతో కర్మలను ఆచరించుచున్నాడో, అతడు చిత్తశుద్ధిని పొంది జ్ఞానాన్ని పొందగలుగుతున్నాడు.

8. నియతం కురు కర్మ త్వం కర్మ జ్యాయో హ్యకర్మణః|

శరీరయాత్రాపి చ తే న ప్రసిద్ధ్యేదకర్మణః||

కనుక నీవు శాస్త్రప్రోక్తమైన నిత్యకర్మలను చెయ్యి. కర్మను చేయకుండా ఉండే కన్నా, కర్మ చెయ్యడమే శ్రేష్ఠం. కర్మ హీనుడవైతే నీకు దైనందిన జీవితము కూడా గడువదు.

9. యజ్ఞార్థాత్ కర్మణోన్యత్ర లోకోయం కర్మబంధనః|

తదర్థం కర్మ కౌంతేయ! ముక్తసంగ స్సమాచర||

ఈశ్వరుని ప్రీతి కోసం చేసే కర్మలచేత కాకుండా, మిగిలిన కర్మలచేత ఈ లోకము బంధించబడుతోంది. కావున నీవు భగవంతుని ఉద్దేశించి, అనాసక్తుడవై నీ కర్మలను నీవు ఆచరించు.

10. సహయజ్ఞాః ప్రజాః సృష్ట్వా పురోవాచ ప్రజాపతిః|

అనేన ప్రసవిష్యధ్వం ఏష వోస్త్విష్టకామధుక్||

సృష్టి యొక్క ప్రారంభదశలో బ్రహ్మదేవుడు యజ్ఞములతో పాటు, జీవులను కూడా సృష్టించి, ఈ విధంగా ఆదేశించాడు. "ఈ యజ్ఞాలను మీరు సర్వదా ఆచరించండి. సర్వసమృద్ధినీ పొందుతారు. ఈ యజ్ఞము మీయొక్క కోర్కెలను తీర్చు కామధేనువు వంటిదవుతుంది."

11. దేవాన్ భావయతానేన తే దేవా భావయంతు వః|

పరస్పరం భావయంతః శ్రేయః పరమవాప్స్యథ||

ఈ యజ్ఞములలో హవిర్భాగములను ఇచ్చి, దేవతలను సంతృప్తి పరచండి. వారు మిమ్ములను వర్షధారలతో అనుగ్రహిస్తారు ఈ విధముగా మీరు, దేవతలు, పరస్పరము ప్రేమతో గొప్పదైన మోక్షమును పొందగలరు.

12. ఇష్టాన్ భోగాన్ హి వో దేవాః దాస్యంతే యజ్ఞభావితాః|

తైర్దత్తానప్రదాయైభ్యః యో భుంక్తే స్తేన ఏవ సః||

యజ్ఞయాగములతో ఆరాధించబడిన దేవతలు, మీరు కోరిన భోగభాగ్యములను ప్రసాదిస్తారు. కనుక దేవతలచేత ఈయబడిన వస్తు సముదాయమును తిరిగి దేవతలకు సమర్పించకుండా, తానే అనుభవించువాడు పాపాత్ముడు అని శాస్త్రములు చెపుతున్నాయి.

13. యజ్ఞశిష్టాశినః సంతః ముచ్యంతే సర్వకిల్బిషైః|

భుంజతే తే త్వఘం పాపాః యే పచంత్యాత్మకారణాత్||

ఏ సత్పురుషులైతే యజ్ఞశేషమును భుజించుచున్నారో, వారు సర్వవిధ పాపముల నుండి విముక్తులగుచున్నారు. కేవలం తమకొరకే వండుకొనేవారు (వైశ్వ దేవాదుల కోసము కాక) పాపమును భుజించుచున్నారు.

14. అన్నా ద్భవంతి భూతాని పర్జన్యాదన్నసంభవః|

యజ్ఞాద్భవతి పర్జన్యః యజ్ఞః కర్మసముద్భవః||

అన్నము నుండి ప్రాణులయొక్క శరీరము పుడుతోంది. అన్నము మేఘము నుండి కలుగుతోంది. మేఘాలు యజ్ఞం వల్ల వస్తున్నాయి. యజ్ఞాలు, హోమాది కర్మలవలన ఉత్పన్నమౌతున్నాయి.

15. కర్మ బ్రహ్మోద్భవం విద్ధి బ్రహ్మాక్షరసముద్భవమ్|

తస్మాత్ సర్వగతం బ్రహ్మ నిత్యం యజ్ఞే ప్రతిష్ఠితమ్||

కర్మ వేదముల నుండి వచ్చుచున్నదని గ్రహించు. వేదము పరమాత్మ యొక్క స్వరూపమే. కనుక సర్వప్రకాశము, సర్వవ్యాపి అయిన వేదము యజ్ఞము నందు ప్రతిష్ఠితమై ఉంది.

16. ఏవం ప్రవర్తితం చక్రం నానువర్తయతీహ యః|

అఘాయురింద్రియారామః మోఘం పార్థ! స జీవతి||

పార్థా! ఎవడైతే ఈ విధముగా ఈశ్వరుని చేత ప్రవర్తించబడిన కర్మచక్రమును అనుసరించకుండా, ఇంద్రియలోలుడై పాపిగా జీవిస్తున్నాడో, అతని జీవితము వ్యర్థము.

17. యస్త్వాత్మరతిరేవ స్యాత్ ఆత్మతృప్తశ్చ మానవః|

ఆత్మన్యేవ చ సంతుష్టః తస్య కార్యం న విద్యతే||

ఈ కర్మలన్నీ అజ్ఞానికి చిత్తశుద్ధి ఏర్పరుచుటకు చెప్పబడ్డాయి. కానీ ఎవడైతే ఆత్మయందే ప్రీతిని, ఆత్మయందే తృప్తిని, ఆత్మయందే సంతుష్టిని పొందుచున్నాడో అతడికి ఏవిధమైన కర్తవ్యము లేదు.

18. నైవ తస్య కృతేనార్థః నాకృతేనేహ కశ్చన|

న చాస్య సర్వభూతేషు కశ్చిదర్థవ్యపాశ్రయః||

ఈ జగత్తులో ఆత్మజ్ఞానికి కర్మానుష్ఠానమువలన ఎట్టి ప్రయోజనము లేదు. కర్మ చేయకపోవటము వలన ఎట్టి దోషము లేదు. ఏ ప్రాణితోనూ అతడికి సంబంధము లేదు.

19. తస్మాదసక్తః సతతం కార్యం కర్మ సమాచర|

అసక్తో హ్యాచరన్ కర్మ పరమాప్నోతి పూరుషః||

ఆత్మజ్ఞానము గల జ్ఞానికి కర్మలతో పని లేదు. ఇతరులకు మాత్రము కర్మలతో పని ఉంది. అర్జునా! నీవు జ్ఞానివి కావు. కనుక అనాసక్తుడవై ఎల్లప్పుడూ నీ కర్తవ్యకర్మను ఆచరించు. కామన లేని కర్మ చేయు మనుష్యుడు నిశ్చయముగా మోక్షమును పొందుచున్నాడు.

20. కర్మణైవ హి సంసిద్ధిం ఆస్థితా జనకాదయః|

లోకసంగ్రహమేవాపి సంపశ్యన్ కర్తుమర్హసి||

జనకుడు మొదలైనవారు కర్మలచేతనే చిత్తశుద్ధిని పొంది, అనంతరము ఆత్మజ్ఞానమును పొందారు. ఒకవేళ నీవు ఆత్మజ్ఞుడవే అయినా, ప్రజలను స్వధర్మనిరతులుగా చేయటం కోసం కర్మలను ఆచరించుట ఉచితము.

21. యద్యదాచరతి శ్రేష్ఠః తత్తదేవేతరో జనః|

స యత్ప్రమాణం కురుతే   లోకస్తదనువర్తతే||

శ్రేష్ఠులైన వ్యక్తులయొక్క ఆచరణను సామాన్య వ్యక్తులు అనుసరిస్తారు. వారు దేనిని ప్రామాణికబుద్ధితో అనుష్ఠిస్తారో, సాధారణ వ్యక్తులు కూడా దానినే ప్రమాణంగా స్వీకరిస్తారు.

22. న మే పార్థాస్తి కర్తవ్యం త్రిషు లోకేషు కించన|

నానవాప్తమవాప్తవ్యం వర్త ఏవ చ కర్మణి||

ఈ విషయంలో ఉదాహరణగా నన్నే స్వీకరించు. పార్థా! ఈ మూడు లోకములయందు నాకు ఏ విధమైన కర్తవ్యము లేదు. నేను పొందినదీ లేదు. పొందవలసినదీ లేదు. ఐనా లోకములో ఒక ఆదర్శమును నిలబెట్టటం కోసం నేను సర్వదా నా కర్మలను ఆచరిస్తున్నాను కదా!

23. యది హ్యహం న వర్తేయ జాతు కర్మణ్యతంద్రితః|

మమ వర్త్మానువర్తంతే మనుష్యాః పార్థ! సర్వశః||

నేనెప్పుడైనా అప్రమత్తుడనై కర్మలను చేయకుండా ఉంటే, జనులు కూడా నా మార్గమునే అనుసరిస్తారు.

24. ఉత్సీదేయురిమే లోకాః న కుర్యాం కర్మ చేదహమ్|

సంకరస్య చ కర్తా స్యాం ఉపహన్యా మిమాః ప్రజాః||

నేను కర్మలను చేయకపోతే, లోకస్థితికి అనుకూలమైన కర్మలు లేకపోవటంతో, ఈ ప్రజలందరూ భ్రష్టులై పోతారు. వర్ణ సంకరమునకు, ప్రజల వినాశమునకు అప్పుడు నేనే కారణమైనవాడిని అవుతాను.

25. సక్తాః కర్మణ్య విద్వాంసః యథా కుర్వంతి భారత!|

కుర్యాద్విద్వాంస్తథాసక్తః చికీర్షుర్లోక సంగ్రహమ్||

అర్జునా! అజ్ఞులు ఏ విధముగా కర్మలను ఆసక్తులై ఆచరిస్తారో, అదే విధముగా జ్ఞానులు లోక శిక్షణార్థమై అనాసక్తులై కర్మలను చేస్తారు.

26. న బుద్ధిభేదం జనయేత్ అజ్ఞానాం కర్మసంగినామ్|

జోషయేత్ సర్వకర్మాణి విద్వాన్ యుక్త స్సమాచరన్||

అవివేకులైన కర్మాసక్తుల బుద్ధిని చలింప చెయ్యకూడదు. అప్రమత్తుడై కర్మలను ఆచరిస్తూ, వారిచేత కూడా కర్మలను చెయ్యించాలి. అలా చెయ్యకపోతే వారి బుద్ధి చంచలమై వారు కర్మహీనులవుతారు. అందువల్ల వారికి చిత్తశుద్ధి కలుగదు. జ్ఞానం లభించదు. ఉభయభ్రష్టులవుతారు.

27. ప్రకృతేః క్రియమాణాని గుణైః కర్మాణి సర్వశః|

అహంకారవిమూఢాత్మా కర్తాహమితి మన్యతే||

ప్రకృతికి చెందిన గుణత్రయమే శరీరముగా పరిణమించి, లౌకిక వైదిక కర్మలను ఆచరింపచేస్తోంది. కానీ అహంకార విమూఢచిత్తుడు, 'కర్మలను చేసేవాడిని నేనే' అని భావిస్తాడు.

28. తత్త్వవిత్తు మహాబాహో! గుణకర్మవిభాగయోః|

గుణా గుణేషు వర్తంతే ఇతి మత్వా న సజ్జతే||

అర్జునా! గుణకర్మలయొక్క రీతిని తెలిసిన తత్త్వజ్ఞుడు, సత్త్వగుణ పరిణామములైన కళ్ళు మొదలైన ఇంద్రియాలను, తమోగుణపరిణామములైన రూపరసాది విషయములతో ప్రవర్తించునట్లు చేయగలుగుచున్నాడు. కానీ ఆత్మకు సంగమము లేదు అని గ్రహించినవాడై కర్తృత్వాభిమానమును విడిచిపెడుతున్నాడు.

29. ప్రకృతేర్గుణసమ్మూఢాః సజ్జంతే గుణకర్మసు|

తానకృత్స్నవిదో మందాన్ కృత్స్నవిన్న విచాలయేత్||

ప్రకృతి గుణములచేత భ్రాంతి పడినవారు, ఇంద్రియములయందు, ఇంద్రియ వ్యాపారముల యందు ఆసక్తులవుతున్నారు. సర్వజ్ఞుడైన ఆత్మవేత్త అల్పజ్ఞులైన మందబుద్ధులను కంగారు పెట్టకూడదు.

30. మయి సర్వాణి కర్మాణి సన్న్యస్యాధ్యాత్మచేతసా|

నిరాశీర్నిర్మమో భూత్వా యుధ్యస్వ విగతజ్వరః||

కావున, వివేకబుద్ధితో కూడినవాడవై నీ యొక్క సమస్త కర్మలను నాకు అర్పించి, నిష్కాముడవై, ఆసక్తి రహితుడవై, శోకము లేనివాడవై యుద్ధము చెయ్యి.

31. యే మే మతమిదం నిత్యం అనుతిష్ఠంతి మానవాః|

శ్రద్ధావంతోనసూయంతః ముచ్యంతే తేపి కర్మభిః||

ఏ మానవులు శ్రద్ధావంతులై, అసూయ లేనివారై, నా మతమును అనుసరించెదరో, అట్టివారు కర్తృత్వము అనే బంధము నుండి విముక్తులవుతారు.

32. యే త్వేతదభ్యసూయంతః నానుతిష్ఠంతి మే మతమ్|

సర్వజ్ఞానవిమూఢాంస్తాన్ విద్ధి నష్టానచేతసః||

నా సిద్ధాంతమును నిందిస్తూ, దానిని అనుష్ఠించని వివేకహీనులు జ్ఞానం లేనివారై, మూఢులై, పరమభ్రష్టులై ఉంటారని తెలుసుకో.

33. సదృశం చేష్టతే స్వస్యాః ప్రకృతేర్ జ్ఞానవానపి|

ప్రకృతిం యాంతి భూతాని నిగ్రహః కిం కరిష్యతి||

జ్ఞాని కూడా తన ప్రకృతిని అనుసరించి ప్రవర్తిస్తున్నాడు కదా! ఇక అజ్ఞుల విషయమై ఏమని చెప్పగలము? జనులందరూ ప్రకృతిని అనుసరించి, తమ తమ పనులను చేస్తున్నారు కదా! ఇంద్రియ నిగ్రహము ఏమి చెయ్య గలదు? ఇంద్రియనిగ్రహము కంటే ప్రకృతి శక్తియే బలమైనది కదా! నేను కానీ, మరెవరైనా కానీ శాసించినా, నిషేధించినా, ఇక్కడ ఫలమేమి ఉంటుంది?

34. ఇంద్రియస్యేంద్రియస్యార్థే రాగద్వేషౌ వ్యవస్థితౌ|

తయోర్న వశమాగచ్ఛేత్ తౌ హ్యస్య పరిపన్థినౌ||

ఇంద్రియములన్నీ అనుకూలమైన విషయములో ఆసక్తి చూపిస్తూ, ప్రతికూలమైన విషయములో ద్వేషమును చూపిస్తూ ఉంటాయి. అందుచేత జ్ఞాని కావలసినవాడు ఇంద్రియములకు వశుడు కాకూడదు. రాగద్వేషాలు రెండూ శ్రేయోమార్గమునకు విఘ్నముల వంటివి.

35. శ్రేయాన్ స్వధర్మో విగుణః పరధర్మాత్ స్వనుష్ఠితాత్|

స్వధర్మే నిధనం శ్రేయః పరధర్మో భయావహః||

దోషముతో కూడినదైనా, నీ ధర్మమును నువ్వు చక్కగా ఆచరించు. చక్కగా ఆచరించబడిన పరధర్మము కంటే దోషంతో ఆచరించిన నీ ధర్మమే గొప్పది. వర్ణాశ్రమములతో కూడిన స్వధర్మ సాధనములతో కలిగిన మరణము కూడా శుభప్రదమే. పరధర్మానుష్ఠానము ఆపదలకు మూలహేతువు.

అర్జున ఉవాచ:

36. అథ కేన ప్రయుక్తోయం పాపం చరతి పూరుషః|

అనిచ్ఛన్నపి వార్ష్ణేయ! బలాదివ నియోజితః||

అర్జునుడు అడిగాడు - కృష్ణా! మనుష్యుడు తనకు ఇష్టం లేకున్నా ఎవరిచేతనో ప్రేరేపించ బడినవాడి వలె బలాత్కారముగా పాపాచరణలో పడవేయ బడుచున్నాడు కదా! ఆ విధముగా అతనిని ప్రేరేపించునదేది?

శ్రీ భగవానువాచ:

3. కామ ఏష క్రోధ ఏషః రజోగుణ సముద్భవః|

మహాశనో మహాపాప్మా విద్ధ్యేనమిహ వైరిణమ్||

శ్రీకృష్ణుడు చెప్పాడు - ఇది రజోగుణము వల్ల కలిగి తృప్తి పరచుటకు సాధ్యం కాని భయంకరమైన కామము. మరి ఏ ఇతర కారణముల వలనైనా కామము తీరకపోతే అది క్రోధముగా మారిపోతుంది. ఈ జగత్తులో కామమే నీకు బలమైన శత్రువు.

38. ధూమేనావ్రియతే వహ్నిః యథాదర్శో మలేన చ|

యథోల్బేనావృతో గర్భః తథా తేనేదమావృతమ్||

పొగ చేత నిప్పు, మురికి చేత అద్దము, మావి చేత గర్భస్థ పిండము, కప్పివేయబడినట్లుగా, కామము చేత వివేకరూపమైన బుద్ధి కప్పివేయబడుతోంది.

39. ఆవృతం జ్ఞానమేతేన జ్ఞానినో నిత్యవైరిణా|

కామరూపేణ కౌంతేయ! దుష్పూరేణానలేన చ||

కౌంతేయా! ఈ కామము జ్ఞానమునకు నిత్యశత్రువు. ఇది అగ్నివలె పూర్ణస్వభావము కలది. తృష్ణా రూపమైన ఈ కామముచేత వివేకబుద్ధి ఆవరించబడుతోంది.

40. ఇంద్రియాణి మనో బుద్ధిః అస్యాధిష్ఠాన ముచ్యతే|

ఏతైర్విమోహయత్యేషః జ్ఞానమావృత్య దేహినమ్||

ఇంద్రియాలు, మనస్సు, బుద్ధి, కామమునకు ఆశ్రయములు అని చెప్పబడుచున్నాయి. వీటిచేత వివేకజ్ఞానమును కప్పివేసి, కామము దేహాభిమాని అయిన జీవుడిని విభ్రాంతుని చేస్తోంది.

41. తస్మాత్ త్వమింద్రియాణ్యాదౌ నియమ్య భరతర్షభ!|

పాప్మానం ప్రజహి హ్యేనం జ్ఞాన విజ్ఞాన నాశనమ్||

కనుక అర్జునా! మొదట నీవు ఇంద్రియములను వశం చేసుకో. జ్ఞాన విజ్ఞానములను పాడుచేసే పాప స్వభావరూపమైన కామమును విడిచిపెట్టు.

42. ఇంద్రియాణి పరాణ్యాహుః ఇంద్రియేభ్యః పరం మనః|

మనసస్తు పరా బుద్ధిః యో బుద్ధేః పరతస్తు సః||

స్థూలదేహము కంటే, ఇంద్రియములు శ్రేష్ఠమైనవి. ఇంద్రియములకంటే మనస్సు గొప్పది. మనస్సు కంటే నిశ్చయాత్మకమైన బుద్ధి చాలా గొప్పది. బుద్ధి కంటే వేరుగా ఉంటూ ద్రష్ట అయిన ఆత్మయే పరమాత్మ.

43. ఏవం బుద్ధేః పరం బుద్ధ్వా సంస్తభ్యాత్మానమాత్మనా|

జహి శత్రుం మహాబాహో! కామరూపం దురాసదమ్||

ఈ విధముగా నిశ్చయాత్మకమైన బుద్ధితో మనస్సును సన్నద్ధము చేసుకొని బుద్ధి కంటే వేరుగా ఉన్నటువంటి ద్రష్ట అయిన ఆత్మను తెలుసుకొని, దుర్జయమైన కామము అను శత్రువును జయించు.

ఇతి శ్రీమద్భగవద్గీతాసూపనిషత్సు బ్రహ్మవిద్యాయాం యోగశాస్త్రే శ్రీకృష్ణార్జున సంవాదే కర్మయోగో నామ తృతీయోధ్యాయః